

Przegląd Prawno-Ekonomiczny

REVIEW OF LAW, BUSINESS & ECONOMICS

lipiec-sierpień-wrzesień

Nr 44/2
(3/2018)

WYDZIAŁ ZAMIEJSKOWY
PRAWA I NAUK
O SPOŁECZEŃSTWIE | **KUL**

WYDAWCA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II | Wydział Zamiejscowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie
w Stalowej Woli

ADRES REDAKCJI

Redakcja „Przeglądu Prawno-Ekonomicznego” | 37-450 Stalowa Wola, ul. Ofiar Katynia 6a |
e-mail: ppe@kul.pl

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

dr Artur Lis – redaktor naczelny (editor-in-chief) | dr David W. Lutz (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | dr Dariusz Żak – zastępcy redaktora naczelnego (associate editors) | dr hab. Grzegorz Wolak – sekretarz redakcji (administrative editor) | dr hab. Piotr T. Nowakowski – redaktor ds. międzynarodowych (international editor) | dr Filip Ciepły, dr Isaac Desta (Holy Cross College w Notre Dame, USA), dr Dorota Tokarska, dr Dominik Tyrawa, dr Timothy Wright (Holy Cross College w Notre Dame, USA) – redaktorzy tematyczni (subject editors) | dr Piotr Pomorski – redaktor statystyczny (statistical editor) | mgr Agnieszka Lis – redaktor językowy polskojęzyczny (Polish-language editor) | mgr Tomasz Deptuła (USA) – redaktor językowy anglojęzyczny (English-language editor) | prof. dr hab. Nikolaï Gołowaty (UKRAINA) – redaktor językowy rosyjskojęzyczny | dr Judyta Przyłuska-Schmitt – redaktor konsultant (consulting editor) | mgr Rafał Podlesny – redaktor techniczny (layout editor)

RADA NAUKOWA

ks. prof. dr hab. Antoni DĘBIŃSKI (Rektor KUL Lublin) | prof. dr hab. Thomas BURZYCKI (Holy Cross College w Notre Dame, USA) | prof. dr hab. Wiktor CZEPURKO (Ukraina) | dr hab. Leszek CWIKŁA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Czesław DEPTUŁA (KUL Lublin) | dr hab. Marzena DYJAKOWSKA (KUL Lublin) | abp. prof. dr hab. Andrzej DZIĘGA (Szczecin) | dr hab. Krzysztof GRZEGORCZYK (Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu) | nadkom. dr Dominik HRYSZKIEWICZ (Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie) | prof. dr hab. Aleks JULDASZEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | prof. dr hab. Marian KOZACZKA (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Andrzej KUCZUMOW (KUL Stalowa Wola) | prof. dr hab. Pantelis KYRMIZOGLU (Alexander TEI of Thessaloniki, Greece) | dr hab. Antoni MAGDOŃ (KUL Stalowa Wola) | ks. prof. dr hab. Henryk MISZTAŁ (KUL Lublin) | prof. dr hab. Wojciech NASIEROWSKI (University of New Brunswick) | prof. dr hab. Jurij PACZKOWSKI (Ukraina) | prof. dr hab. Pylyp PYLYPENKO (Ukraina) | prof. dr hab. Anton STASCH (European Akademy of Technology & Management, Oedheim Niemcy) | prof. dr hab. Tomasz WIELICKI (California State University, Fresno) | ks. dr hab. Krzysztof WARCHAŁOWSKI (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego)

RECENZENCI ZEWNĘTRZNI

dr hab. Leszek BIELECKI (Wyższa Szkoła Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych w Kielcach) | dr Walentyn GOŁOWCZENKO (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr hab. Mirosław KARPIUK (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr Barbara Lubas (Nadbużańska Szkoła Wyższa w Siemiatyczach) | prof. dr hab. Oleksander MEREŻKO (Ukraina) | dr Kiril MURAWIEW (Interregional Academy of Personnel Management, Ukraina) | dr Łukasz Jerzy PIKULA (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach) | ks. dr hab. Tomasz RAKOCZY (Uniwersytet Zielonogórski) | dr hab. Krystyna ROSŁANOWSKA-PLICHCIŃSKA (Wyższa Szkoła Zarządzania i Ekologii w Warszawie) | dr hab. Piotr RYGUŁA (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego) | dr hab. Romuald SZEREMIETIEW (Akademia Obrony Narodowej) | prof. dr hab. Jerzy Tomasz SZKUTNIK (Politechnika Częstochowska) | prof. dr hab. Dariusz SZPOPER (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie) | dr hab. Andrzej SZYMAŃSKI (Uniwersytet Opolski) | dr Agnieszka OGRODNIK-KALITA (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie)

DRUK I OPRAWA

VOLUMINA.PL DANIEL KRZANOWSKI | ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin | tel. 91 812 09 08 | e-mail: druk@volumina.pl

ISSN 1898-2166 | Nakład 300 egz.

Ksiądz dr Marek Kozera

Spis treści

Artykuły

LESZEK CŹWIKŁA *Respublica bene ordinata*. Udział elit prawosławnych w życiu politycznym w Rzeczypospolitej w XV – XVIII w. (część I) | 21

FILIP CIEPŁY *Normatywna koherencja prawa i moralności* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Uwagi na tle modelu bezpieczeństwa w polskiej Konstytucji* | 50

KONRAD DYDA *Urząd proboszcza i wikariusza w kodyfikacjach prawa Kościoła łacińskiego* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Artykuł 256 § 1 kk w świetle wyrażonej w art. 42 ust. 1 Konstytucji zasady nullum crimen sine lege (certa)* | 72

JERZY NIKOŁAJEW *Kodeksowe uprawnienia skazanych i tymczasowo aresztowanych wynikające z realizacji wolności sumienia i religii. Norma prawna a praktyka* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Badawcza weryfikacja przestrzegania zasad prowadzenia oględzin w sprawach o zabójstwa w Polsce* | 121

MAŁGORZATA SZYDŁO-KALINKA *Nadzór kuratora sądowego jako jedno z możliwych zarządzeń sądu opiekuńczego* | 131

PAULINA LEDWOŃ *Problemy interpretacyjne związane z procesem powstania odrębnej własności lokalu z mocy prawa* | 148

MATEUSZ ANIOŁ *Interpretacja sprawiedliwości jako konfliktu* | 157

ANNA MARIA BARAŃSKA *Cesja umowy w prawie włoskim* | 166

ŁUKASZ CHYLA *Prawne aspekty klonowania ludzi w perspektywie regulacji międzynarodowych* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUŁA *Rola sędziego w kształtowaniu polubownych metod rozwiązywania sporów w świetle przepisów kodeksu postępowania cywilnego* | 196

ANNA MOSKAL *Analiza krytyczna rozszerzania zakresu podmiotowego i przedmiotowego klauzuli sumienia po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Uwagi na temat Wojewódzkich Komisji do spraw orzekania o Zdarzeniach Medycznych w kontekście metod ADR* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *Jakie wzory są chronione przez zarejestrowane wzory wspólnotowe w postaci obrazów przygotowanych przy wykorzystaniu programu komputerowego Computer Assisted Design (CAD)?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *Nowe technologie a walka z oszustwami VAT* | 249

EWA KRUK *Kwestia dobrowolnego poddania się karze a niestawiennictwo oskarżyciela publicznego na rozprawę w trybie art. 46 § 2 k.p.k.* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur a obecna sytuacja oskarżonego* | 271

AGNIESZKA KRAKEM *Uwalnianie nanoodpadów do środowiska – ryzyko, zagrożenia i aspekty prawne* | 285

PAULINA KOWALSKA *Błędne pouczenie sądu o dopuszczalności, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia a brak tej informacji* | 303

IWO JAROSZ *Krytyka instytucji kapitału zakładowego a Projekt Societas Unius Personae* | 316

JAKUB NIEMIEC *Uwagi na temat ładu korporacyjnego w Chińskiej Republice Ludowej* | 333

TOMASZ GUZIK *Zastosowania modelu homo oeconomicus w analizie ekonomicznej ugody administracyjnej (art. 114 k.p.a.)* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Ocena jakości usług w transporcie zbiorowym na przykładzie Miejskiego Zakładu Komunikacji Spółka z o.o. w Jarosławiu* | 366

Glosa

GRZEGORZ WOLAK *Samodzielność tytułu do dziedziczenia z ustawy przez dalszych następnych a odrzucenie spadku. Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2016 r., II CSK 529/15* | 380

Recenzja

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Contents

Articles

LESZEK WIKA *Respublica bene ordinata. Participation of Orthodox Elite in political life in the 15th and 18th century Republic. (part I)* | 21

FILIP CIEPY *Normative Coherence of Law and Morality* | 38

DOMINIK TYRAWA *Omnibus bonis expedit salvam esse rem publicam. Comments on the background of the security model in the Polish Constitution* | 50

KONRAD DYDA *The ecclesiastical office of parish priest and vicar in codifications of latin Church* | 60

ADRIAN ROMKOWSKI *Article 256  1 of Polish criminal code in the perspective of constitutional principle nullum crimen sine lege (certa) in article 42.1 of the Constitution* | 72

JERZY NIKOAJEW *Codex rights of convicts and detainees resulting from the implementation of freedom of conscience and religion. Legal norm and practice* | 96

KAZIMIERA JUSZKA, KAROL JUSZKA *Studies vetting the observance of rules for conducting forensic evidence by inspection in killing cases in Poland* | 121

MAGORZATA SZYDO-KALINKA *Supervision of a probation officer as one of the possible orders of the guardianship court* | 131

PAULINA LEDWO *Interpretation problems related to the issue of the creation of a separate ownership of premises by virtue of law* | 148

MATEUSZ ANIO *Interpretation of Justice as a Conflict* | 157

ANNA MARIA BARASKA *Assignment of contract rights in Italian law* | 166

UKASZ CHYLA *Legal aspects of human cloning under international regulations* | 177

ALEKSANDRA RUDKOWSKA, PATRYCJA FIGUA *Role of the judge in the forming of amicable methods of solving disputes in the light of provisions of the Code of Civil Procedure* | 196

ANNA MOSKAL *Critical analysis of the extension of subjective scope of conscience clause after the verdict of the Constitutional Tribunal from 7th October 2015* | 212

PIOTR ARTUR OLECHOWSKI *Comments on the Provincial Commission for the adjudication of Medical Events in the context of ADR methods* | 228

BARTŁOMIEJ ORAWIEC *What is the design protected by a CAD rendered Registered Community Design?* | 239

MAGDALENA STOPIAK *New technologies and the fight against VAT fraud* | 249

EWA KRUK *The issue of voluntary submission to penalty and non-appearance of the public prosecutor in the trial pursuant to Art. 46 § 2 of the Code of Criminal Procedure* | 261

DAMIAN GIL *Nemo se ipse accusare tenetur and the current situation of the accused* | 271

AGNIESZKA KRAMEK *Releasing nanowaste to the environment - risks, threats and legal aspects* | 295

PAULINA KOWALSKA *Erroneous court instruction on admissibility, date and manner of lodging an appeal and lack of this information* | 303

IWO JAROSZ *Critical approaches to share capital and the draft Societas Unius Personae Regulations* | 316

JAKUB NIEMIEC *Remarks on corporate governance in People's Republic of China* | 333

TOMASZ GUZIK *Applications of homo oeconomicus concept in economic analysis of Polish administrative agreement* | 348

WALDEMAR ZADWORNY, STANISŁAW GEMRA *Evaluation of public transport service quality based on Municipal Transport Company "Private Limited Company in Jarosław"* | 366

Gloss

GRZEGORZ WOLAK *Independence of the statutory inheritance right by remoter descendants and rejection of inheritance. Gloss to the decision of the Supreme Court of 15 June 2016, II CSK 529/15* | 380

Review

ARTUR LIS *Pavel Otmar Krafl, Polské provinciální synody 13.-15. století* | 397

Konrad Dydą

Urząd proboszcza i wikariusza w kodyfikacjach prawa Kościoła łacińskiego

The ecclesiastical office of parish priest and vicar in codifications of latin
Church

Wstęp

Prawo Kościoła, analogicznie do innych systemów jurydycznych, jest zbiorem norm regulujących życie społeczności – w tym wypadku Ludu Bożego. Zasadnicza odmienności jurysprudencji kościelnej wynika z natury Kościoła jako wspólnoty nadprzyrodzonej, której głównym celem jest uświęcenie i zbawienie człowieka. Nie zmienia to faktu, że prawo kanoniczne można badać metodami właściwymi dla świeckiego prawodawstwa, a jego rola w codziennym życiu Kościoła i jego wiernych jest nie do przecenienia – zwłaszcza w zakresie prawa sakramentów, czy ustroju hierarchicznego. Niniejsza praca traktuje o zagadnieniach wchodzących w skład drugiego z wymienionych obszarów. Celem prezentowanego artykułu jest analiza regulacji prawnych dotyczących urzędów proboszcza i wikariusza w historycznym Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku oraz obowiązującym Kodeksie z 1983 roku.

Dla lepszego zrozumienia badanej problematyki zostaną poczynione uwagi natury historycznej nad rozwojem tych urzędów kościelnych w Kościele łacińskim. Punktem wyjścia rozważań będzie pojęcie parafii, z której funkcjonowaniem posługa wikariusza i proboszcza jest bezpośrednio związana.

1. Pojęcie Parafii

Parafia jest podstawową komórką organizacyjną Kościoła Katolickiego¹. Stanowi ją określona wspólnota wiernych, utworzona na stałe w Kościele partykularnym. Począwszy od IV wieku terminem „parafia” oznaczano terytorium na którym władzę sprawował biskup. W tym okresie prezbiterzy, mieszkający dotąd w mieście biskupim zaczęli tworzyć wspólnoty wokół nowych świątyń wznoszonych poza miastem będącym rezydencją biskupa. Stąd też ówczesnie parafia była strukturą porównywalną do dzisiejszej diecezji. Od ok. VI w. termin „parafia” zaczęto używać w znaczeniu dzisiejszym².

Zgodnie z kan. 216 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku³ diecezję należało podzielić na oddzielne części terytorialne i przydzielić do nich kościoł wraz z określonym ludem i własnym pasterzem. Ówczesni kanoniści wypracowali definicję parafii zgodnie z którą jest nią część diecezji posiadająca własny kościół, własny lud i własnego duszpasterza sprawującego na mocy prawa posługę duszpasterską. Kodeks z 1917 roku rozróżniał parafie inkorporowane, nieinkorporowane; usuwalne, nieusuwalne; terytorialne, personalne; macierzyste, filialne oraz diecezjalne i zakonne⁴. Natomiast koncepcja parafii zawarta w obowiązującym Kodeksie koresponduje z wypowiedziami Soboru Watykańskiego II na temat jej natury. Co prawda w dokumentach ostatniego soboru brak definicji tego pojęcia, jednak analiza wypowiedzi Ojców soborowych pozwala wysunąć wnioski, iż według nich parafia to wspólnota wiernych podlegających kierownictwu prezbitera, który dzięki swojemu posłuszeństwu władzy biskupa gwarantuje jedność wspólnoty parafialnej z Kościołem partykularnym⁵.

Parafia jest wspólnotą o strukturze hierarchicznej do której przynależy określona grupa wiernych z proboszczem jako jej pasterzem. Proboszcz zostaje mianowany na swój urząd przez biskupa, którego jest niejako „alter ego”. Stąd też w pewien sposób parafia jest Kościołem podporządkowanym diecezji – jako modelowemu Kościołowi partykularnemu. Podstawowym celem parafii jest zapewnienie konkretnej wspólnoty, blisko ze sobą zjednoczonych wiernych.

¹ Sobór Watykański II, Dekret o Apostolstwie Świeckich *Apostolicam Auctositatem*, AAS 58 (1966), pp. 837-864, *Dokumenty Soboru Watykańskiego II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 425-472.

² W. Góralski, *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 2006, s. 276-277.

³ *Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS O9 II (1917), pp.1-521, dalej: KPK/17, kan. - kanon

⁴ E. Szafrowski, *Parafia w hierarchicznej strukturze Kościoła*, „Prawo Kanoniczne”, 3-4(1991), s. 54-55. 51-74

⁵ L. Gerosa, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 351.

Posoborowa odnowa prawa kanonicznego koncentrowała się na elemencie wspólnotowym parafii, uzewnętrzniającym się w celebracjach liturgicznych, inicjatywach duszpasterskich, spotkaniach wiernych w dialogu i przyjaźni. Parafia nie powinna się zamykać sama w sobie, ale otwierać się na wspólnotowość diecezjalną we współpracy z biskupem i prezbiterium diecezjalnym oraz Kościołem powszechnym⁶.

Zgodnie z obowiązującym Kodeksem Prawa Kanonicznego pasterzem parafii jest proboszcz, sprawujący swoją funkcję pod zwierzchnictwem biskupa diecezjalnego (kan. 515§1)⁷, który mu powierza jurysdykcję w imieniu Kościoła. Władza, jaka przysługuje proboszczowi, jest zwyczajna i w swoim zakresie własna, czyli wykonuje on ją w imieniu własnym. Znaczy to, że proboszcz nie jest wikariuszem biskupa⁸. Tylko biskup diecezjalny posiada kompetencję do tworzenia, zniesienia i zmiany granic parafii, a każda z nich z mocy prawa posiada osobowość prawną (kan. 515§2,3). Z tego tytułu wynika zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych. Wszelkie akty tej osoby prawnej są podejmowane przez proboszcza⁹, oczywiście w ramach ograniczeń wynikających z przepisów prawa zarówno powszechnego, jaki partykularnego. Parafia z natury rzeczy powinna być terytorialna, jednak prawo zezwala aby tworzyć jej odpowiedniki personalne (kan. 518).

2. Urząd Proboszcza

Prawodawca kościelny w KPK/17 definiował proboszcza jako kapłana lub osobę moralną (instytucje kościelne, z którymi zostały związane parafie, np. kapituły, klasztory), której została powierzona parafia jako tytuł (źródło utrzymania), połączony z duszpasterstwem spełnianym pod władzą ordynariusza (kan. 451). Zgodnie z nieobowiązującym już kodeksem samo stanowisko proboszcza nie dawało mu jurysdykcji „in foro externo”, a jego urzędem było officium duszpasterskie. Proboszcz był delegatem biskupa, lecz działał własną powagą

⁶ F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia nel CIC 1983*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 7- 37.

⁷ *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 II (1983), pp. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski*, Poznań 1984, dalej: KPK/83.

⁸ Por. J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część II. Strój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 417-418.

⁹ Tamże.

(„potestate propria et ordinaria”), stąd też biskup diecezjalny mógł pozbawić proboszcza władzy duszpasterskiej tylko z ważnego powodu, ale jako pasterz diecezji zawsze miał prawo wykonywać funkcje duszpasterskie wobec parafian danego proboszcza.

Ówczesne prawo kanoniczne rozróżniało następujące kategorie proboszcz[ow:] habitualnych (gdzie proboszczem była osoba moralna, które miała zatroszczyć się o sprawowanie urzędu przez konkretną osobę), aktualnych (tych, którzy faktycznie spełniali duszpasterstwo); usuwalnych, nieusuwalnych; związanych z terytorium parafii (terytorialnych) lub tylko z wiernymi bez względu na to, gdzie oni mieszkają (personalnych); świeckich i zakonnych.

Kodeks z 1917 roku przewidywał szeroki katalog obowiązków proboszcza. Zadania związane z uświęcaniem powierzonych sobie wiernych obejmowały m.in.: sprawowanie Eucharystii i troskę o godne jej przyjmowanie przez wiernych (kan. 468, kan. 514, kan. 743, kan. 761, kan. 760, kan. 787, kan. 854, kan. 863, kan. 1018, kan. 939), uroczyste udzielanie chrztu, sprawowanie sakramentu pokuty (kan. 873, kan. 899), celebrowanie sakramentu namaszczenia chorych (kan. 848, kan. 859), asystowanie przy zawieraniu sakramentu małżeństwa i błogosławienie małżonków (kan. 998, kan. 1000, kan. 1019), odprawianie pogrzebów (kan. 1230), błogosławienie domów, świecenie palm, wody chrzcielnej w Wielką Sobotę, prowadzenie procesji poza kościołem, odprawienie nieszporów (kan. 567, kan. 2256). Prawodawca zobowiązywał też proboszcza do szeregu czynności z zakresu przepowiadania Słowa Bożego, takich jak: głoszenie kazań (kan. 1333, kan. 1334), organizacja misji (kan. 1349), przestrzeganie przed czytaniem złych książek (kan. 1405), dbanie o nawrócenie wiernych (kan. 1350). Poza tym proboszcz był zobligowany do troszczenia się o zabudowania kościelne i parafialne (kan. 1523), aplikowania mszy św. za powierzony sobie lud oraz prowadzenia kancelarii parafialnej¹⁰.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku nieco odmiennie, w duchu odnowy soborowej, reguluje sprawowanie urzędu proboszcza. Podstawowym kryterium stawianym przez prawo kandydatom na ten urząd, wymaganym do jego ważnego objęcia, jest przyjęcie święceń prezbiteratu (kan. 521§1). Poza tym od prezbiterów mających być mianowanymi na urząd proboszcza prawodawca wymaga odznaczenia się zdrową nauką, gorliwością pasterską oraz innymi cnotami, które są potrzebne do kierowania daną parafią (kan. 521§1,2). Kwalifikacje te powinny być sprawdzone w odpowiedni sposób. Przed nominacją kandydata biskup może wysłuchać opinii dziekana, innych kapłanów jak również wiernych

¹⁰ Zob. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne według nowego kodeksu*, Lwów 1927, s. 270-278.

świeckich (kan. 524). Funkcji proboszcza nie powinna spełniać osoba prawna, chyba, że zostanie powierzona kleryckiemu lub zakonnemu instytutowi życia konsekrowanego. W takim wypadku jeden z prezbiterów powinien pełnić urząd proboszcza (kan. 520§1). Dokładny sposób dokonania takiego powierzenia reguluje kan. 520§2. Zasadą jest również, że jeden kapłan stoi na czele jednej parafii (kan. 526§1). Ponadto proboszcz ma obowiązek rezydowania w domu parafialnym w pobliżu kościoła (kan. 533 §1).

Procedura prowizji kanonicznej na urząd proboszcza obejmuje następujące etapy: 1. wyznaczenie kandydata na urząd, 2. nominację, 3. wprowadzenie w urządowanie przez ordynariusza (lub jego delegata) i objęcie urzędu przez proboszcza. Przed rozpoczęciem swoich zadań powinien on złożyć wyznanie wiary (kan. 833). Dopiero po dokonaniu wszystkich aktów prowizji kanonicznej proboszcz zyskuje swoje uprawnienia¹¹. Sprawuje on swój urząd pod władzą biskupa diecezjalnego w sensie eklezjologicznym i prawnym. W pierwszym znaczeniu poprzez budowanie wspólnoty Kościoła w danej parafii, natomiast w drugim ze względu na nominację¹². Jest ona podstawą wykonywania urzędu. Proboszcz, jako przedstawiciel władzy Kościoła w każdej parafii powołany jest przede wszystkim do wykonywania zadań nauczania, uświęcania i rządzenia (kan. 519). Dokonuje tego poprzez sprawowanie sakramentów, sakramentaliów i głoszenie Słowa Bożego. Zadania i obowiązki proboszcza z zakresu „munus sanctificandi” są przez niego wykonywane zwłaszcza w sprawowaniu liturgii zgodnie z zasadami prawa¹³. Tego typu zobowiązania pasterza parafii uprawniają wiernych do domagania się posługi duszpasterskiej ze strony swojego proboszcza¹⁴.

K. Graczyk wyróżnia trojaki rodzaj władzy proboszcza: 1) jurysdykcję zewnętrzną sakramentalną i pozasakramentalną; 2) władzę ojcowską („potestas domestica”) czuwania nad wiernymi i pouczania ich (napominania); 3) władzę administrowania parafią, prowadzenia dzieł miłosierdzia, nadzoru nad stowarzyszeniami i bractwami religijnymi¹⁵. W aspekcie pierwszym należy zdefiniować na czym polega jurysdykcja zewnętrzna i wewnętrzna. Władza rządzenia sprawowana w zakresie zewnętrznym („in foro externo”) powoduje skutki jawne

¹¹ J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie...*, 427n.

¹² K. Graczyk, *Prawno – społeczna funkcja proboszcza w świetle przepisów prawa Kościoła Katolickiego*, „Studia Włocławskie” 13(2011), s.73n.

¹³ J. Krukowski, *Kompetencje proboszcza w realizacji uświęcającego zadania Kościoła*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 197-216.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

wobec społeczności, dające się stwierdzić i udowodnić, natomiast wykonywana w zakresie wewnętrznym („in foro interno”) zaradza potrzebom sumienia pod osłoną tajemnicy¹⁶.

Prawodawca kościelny rezerwuje także pewnie funkcje specjalnie powierzone proboszczowi. Należą do nich: udzielanie chrztu, sakramentu bierzmowania osobom znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci, namaszczenia chorych i Wiatyku, a także apostołskiego błogosławieństwa; asystowanie przy zawieraniu małżeństw i błogosławienie ich, celebrowanie pogrzebów, święcenie źródła chrzcielnego w okresie wielkanocnym, prowadzenie procesji poza kościołem oraz dokonywanie uroczystych poświęceń poza kościołem, bardziej uroczyste sprawowanie Eucharystii w niedzielę i święta (kan. 530). Specyficzną formą sprawowania posługi duszpasterskiej proboszcza jest aplikowanie mszy św. za powierzony sobie lud w każdą niedzielę i uroczystość (kan. 534§1).

Jakkolwiek zwyczajnymi szafarzami chrztu, na mocy kan. 861 §1, są biskup, prezbiter i diakon, to jednak żadnemu z nich nie wolno udzielać tego sakramentu na obcym terytorium bez zezwolenia udzielonego przez własnego proboszcza (kan. 862). Oczywiście z szafowaniem chrztu wiążą się inne obowiązki proboszcza: pouczenie wiernych o prawidłowym udzielaniu tego sakramentu (kan. 861§2), przygotowania rodziców naturalnych i chrzestnych oraz wpisanie tego aktu do księgi ochrzczonych (kan. 877§1). W przypadku sakramentu bierzmowania, jeżeli po stronie kandydata zaistnieje niebezpieczeństwo śmierci, upoważnienie do jego udzielenia zyskuje każdy prezbiter. Jednak, z racji na swój urząd, na pierwszym miejscu otrzymuje je proboszcz¹⁷. Kompetencję do udzielania wiatyku, sakramentu namaszczenia chorych i błogosławieństwa papieskiego również zostały przyznane proboszczowi (kan. 530 n.3) z zachowaniem odpowiednich przepisów. Do ważnego asystowania przy zawieraniu małżeństwa chrześcijańskiego w imieniu Kościoła Kodeks Prawa Kanonicznego upoważnia ordynariusza miejsca i proboszcza parafii. Asystowanie przy zawieraniu tego sakramentu nie jest funkcją powierzoną tylko pasterzowi parafii. Jednakże inny kapłan lub diakon może asystować przy zawieraniu małżeństwa jedynie na podstawie delegacji udzielonej przez proboszcza lub ordynariusza miejsca (kan. 1108§1).

Do funkcji specjalnie powierzonych proboszczowi z zakresu władzy rządzenia prawodawca przypisuje: dyspensowanie od przeszkód małżeńskich osób

¹⁶ T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom 1. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, s.153.

¹⁷ L. Adamowicz, *Wprowadzenie do prawa sakramentów św. według Kodeksu Prawa Kanonicznego i Kodeksu Kanonów Katolickich Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999, s.80.

znajdujących się w niebezpieczeństwie śmierci i wypadku nagłym (kan. 1079-1080), uprawnienie do udzielania dyspens od ślubu prywatnego (kan. 1196), władzę do zawieszania, dyspensowania lub złagodzenia przysięgi (kan. 1203) lub dyspensowanie od obowiązku przestrzegania dni świątecznych i postu (kan. 1245).

Kolejnym ważnym obszarem działalności duszpasterskiej proboszcza są funkcje z zakresu władzy nauczania¹⁸. Zasada ogólna stanowi, że jego obowiązkiem jest zatroszczyć się o to, aby przebywającym w parafii było głoszone Słowo Boże (kan. 528§1). Ojcowie Soboru Watykańskiego II pouczają, że przepowiadanie Słowa Bożego powinno dokonywać się w duchu misyjnym¹⁹. Nauczanie to ma być skierowany to wszystkich przebywających w parafii, zarówno posiadających zamieszkanie stałe, jak i czasowe. Z dokumentów soborowych wynika, że głoszenie Słowa Bożego powinno być skierowane zwłaszcza do tych, którzy zaprzestali praktyk religijnych albo wyznawania prawdziwej wiary. Najbardziej dostępnym dla wiernych świeckich sposobem zgłębiania Słowa Bożego jest homilia będąca integralną częścią mszy św. Jest to forma głoszenia Słowa Bożego, za pomocą której w ciągu roku są wykładane normy życia chrześcijańskiego i tajemnice wiary (kan. 767§1). Bardzo pożyteczne jest organizowanie przez proboszcza misji i rekolekcji, tak aby dać sposobność do głębszego wniknięcia w tajemnicę Słowa Bożego i przemyślenie własnego życia. Jednocześnie ustawodawca kościelny nakazuje proboszczowi troszczyć się o nauczanie katechetyczne, które powinno się dokonywać w oparciu o doktrynę i praktykę życia chrześcijańskiego²⁰.

Z pewnością owocne wykonywanie tych zadań jest związane z dobrym zapoznaniem się z problemami i warunkami życia wiernych dla których proboszcz jest ustanawiany. Prawodawca obliuguje go zwłaszcza do nawiedzania rodzin, uczestniczenia w troskach wiernych, wspierania chorych, otaczania troską biednych i cierpiących, popierania wzrostu życia chrześcijańskiego w rodzinach (kan. 529). Z analizy tego przepisu wynika, że duszpasterstwo prowadzone przez proboszcza ma mieć źródło w głębokim współczuciu i rozumieniu trosk wiernych, zwłaszcza tych doczesnych. Stąd też prawodawca stanowi, że posługa ta powinna cieszyć się stałością. Nie oznacza to nieusuwalności lub stałości bezwzględnej, które obowiązywały w prawie kościelnym do momentu ogłoszenia przez

¹⁸ Zob. J. Krzywda, *Kompetencje proboszcza w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polski*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublina 2013, s. 183-195.

¹⁹ Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus*, AAS 58 (1966), pp. 673-702, *Dokumenty Soboru Watykańskiego II. Tekst polski*, Poznań 2002, s. 473-504, dalej: CH.

²⁰ J. Krukowski, *Parafie, proboszczowie.....*, s. 431-432.

papieża Pawła VI w roku 1966 motu proprio „*Ecclesiae Sanctae*”²¹. Stabilność urzędu proboszcza oznacza, że nie wolno biskupowi bez dostatecznej przyczyny usuwać go lub przenosić. W postępowaniu zmierzającym do przeniesienia lub usunięcia proboszcza należy zachować przepisy proceduralne określone przez prawodawcę²² (por. kan. 1748-1752). Ustawodawca kościelny regulując procedurę przenoszenia proboszczów, wielokrotnie podkreśla, że ma mieć ona na względzie kanoniczną słusność i dobro dusz pojęte jako troska o ich zbawienie. Taka troska jest nie tylko wyznacznikiem działalności duszpasterskiej, ale najwyższym prawem Kościoła w ogóle²³. Warto wspomnieć, że w okresie wakatu urzędu biskupa diecezjalnego istnieją znaczne obostrzenia w możliwości zmian na urzędzie proboszcza gorącej miłości.

3. Urząd wikariusza

W obecnej sytuacji Kościoła rzadko zdarza się, aby proboszcz sam mógł podjąć zadaniom jakie stawia przed nim prawo kanoniczne. W związku z tym ustanawia się wikariuszy, czyli kapłanów przydzielonych parafii przez biskupa diecezjalnego celem wspomagania proboszcza w jego posłudze duszpasterskiej²⁴. Wikariusz parafialny partycypuje we wszystkich zadaniach proboszcza, za wyjątkiem tych, które prawodawca zastrzega jemu samemu. Proboszcz koordynuje całość działalności duszpasterskiej, której winien podporządkować się wikariusz, ale zawsze w duchu miłości i braterskiego zrozumienia²⁵. W przeciwieństwie do obecnie obowiązującego prawa, Kodeks z 1917 r. wyróżniał pięć kategorii wikariuszy: osoby prawnej („*vicarius actualis, vel curatus, vel perpetuus*”), zarządca („*vicarius oeconomus*”), zastępca („*vicarius substitutus*”), pomocnik („*vicarius auditor*”), współpracownik („*vicarius cooperator*”). Wikariuszem osoby prawnej był kapłan spełniający obowiązki duszpasterskie w parafii złączonej z osobą prawną (np. zakonem lub kapitułą). Z kolei wikariusz zastępca zastępował czasowo nieobecnego proboszcza lub pozbawionego parafii wyrokiem sądowym, od którego został wniesiony rekurs do Stolicy Apostolskiej. Zadanie wikariusza pomocnika polegało na wspieraniu

²¹ Paweł VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, AAS 58(1966) 757-787, tekst polski za: *Posoborowe prawodawstwo kościelne. T.1. Zeszyt 1*, s. 31-34, Warszawa 1969.

²² K. Graczyk, *Prawno – społeczna...*, s.73.

²³ Zob.: R. Sobański, *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teologia prawa kościelnego*, Warszawa 2001, s. 114-123.

²⁴ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2002, s. 254.

²⁵ CH n.30.

proboszcza niemogącego podolać wszystkim obowiązkom duszpasterskim z racji wieku, stanu zdrowia, niedoświadczenia lub z innej stałej przyczyny. W takim przypadku wikariuszowi przysługiwały wszelkie uprawnienia i obowiązki proboszczowskie za wyjątkiem aplikowania mszy św. za powierzony sobie lud. Analogiczne prawa i obowiązki Kodeks Pio-Benedyktyński nakładał na wikariusza kooperatora, z tą różnicą, że był on ustanawiany dla proboszcza, który nie mógł sprostać obowiązkom parafialnym z racji dużej ilości wiernych bądź rozległości terytorialnej parafii. Poza tym dodatkowe zadania dla wikariusza kooperatora mogło przewidywać prawo partykularne, pismo nominacyjne lub zlecenie proboszcza. Kanon 476 § 7 KPK/17 roku nakładał na proboszcza obowiązek wdrażania wikariusza do pracy duszpasterskiej, czuwania nad nim oraz zdawania sprawy, przynajmniej raz w roku ordynariuszowi o poczynaniach swojego współpracownika

Zgodnie z obowiązującym Kodeksem wikariusza parafialnego ustanawia się ilekroć wyda się to konieczne lub pożyteczne. Liczba wikariuszy zależna jest od potrzeb danej parafii. Wikariusz wspiera proboszcza swoją radą i gorliwością w pracy duszpasterskiej (kan. 545 §2). Może być on ustanowiony, aby świadczył pomoc w wypełnianiu posługi pasterskiej w odniesieniu do całej parafii, określonego terytorium bądź grupy wiernych (kan. 545§2). Swobodnie mianuje go biskup diecezjalny, jeżeli uzna to za stosowne może wysłuchać zdania proboszcza lub proboszczów danego dekanatu (kan. 547). Do ważności nominacji wymaga się święceń prezbiteratu (kan. 546).

Z racji swego urzędu wikariusz parafialny nie otrzymuje władzy zwyczajnej w zakresie pasterskiej posługi w parafii²⁶. Jeśli biskup diecezjalny nie udzieli wyraźnie wikariuszowi upoważnienia do asystowania przy zawarciu małżeństwa sakramentalnego, wikariusz nie może być świadkiem kwalifikowanym. W takiej sytuacji proboszcz ma prawo udzielić mu delegacji ogólnej, którą wikariusz może subdelegować²⁷.

Dokładne obowiązki wikariusza najczęściej są regulowane w prawie partykularnym diecezji lub piśmie nominacyjnym. Należy pamiętać, że wikariusz w kwestiach duszpasterskich jest podporządkowany proboszczowi. Stąd też powinien regularnie informować proboszcza o swoich zamierzeniach duszpasterskich, tak aby w pracy kapłańskiej istniała prawdziwa jedność (kan. 548). Aby zapewnić lepszą komunikację i życie braterskie pomiędzy proboszczem a wikariuszem prawodawca zaleca praktykowanie przez nich jakiejś formy życia wspólnego

²⁶ Zob. W. Góralski, *Wikariusz parafialny*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 77-104.

²⁷ Tamże.

(kan. 550 §2). W przypadku nieobecności proboszcza, jeżeli biskup diecezji nie postanowił inaczej, wikariusz przejmuje jego wszystkie obowiązki, za wyjątkiem ofiarowania mszy św. za powierzony lud. Biskup diecezjalny lub administrator diecezji mogą usunąć wikariusza parafialnego z słusznej przyczyny (kan. 552).

Zakończenie

Posoborowa odnowa prawa kanonicznego zmierzała m.in. do uproszczenia wielu instytucji kanonicznych, zwłaszcza z zakresu ustroju hierarchicznego Kościoła. Stąd też znaczącą ewolucję w kodyfikacjach Kościoła łacińskiego przeszły urzędy proboszcza i wikariusza. Jej charakterystyczną cechą było odejście od rozróżniania rodzajów tychże urzędów kościelnych. Proboszcz jest własnym pasterzem parafii, jednak pełnienie przez niego posługi duszpasterskiej winno być znakiem komunii kościelnej wyrażającym się w posłuszeństwie biskupowi diecezjalnemu. Obowiązkiem i prawem proboszcza jest spełnianie wszystkich czynności liturgicznych w parafii, zwłaszcza tych bardziej uroczystych i związanych ze sprawowaniem sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego.

Głównym zadaniem wikariusza parafialnego jest wspomaganie proboszcza parafii, co nie oznacza iż jest on pozbawiony własnej inicjatywy w działalności duszpasterskiej. Prawo obliuguje go do konsultacji z proboszczem swoich zamierzeń duszpasterskich, a jego upoważnienie do sprawowania niektórych czynności liturgicznych (np. asystowania przy zawieraniu sakramentu małżeństwa) może pochodzić od proboszcza parafii lub stosownych władz diecezji.

Zgodnie z ostatnim kanonem Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku „zbawienie dusz winno być w Kościele najwyższym prawem”. To właśnie troska o zbawienie powierzonej sobie części Ludu Bożego powinna determinować poczynania duszpasterskie – zarówno w sferze szafowania dobrami duchowymi jak i zarządzania sprawami doczesnymi Kościoła - proboszcza i wikariusza. W tej perspektywie normy prawne regulujące funkcjonowanie tych dwóch podstawowych urzędów kościelnych znajdują swój głęboki sens oraz właściwe wyjaśnienie.

Bibliografia

- Adamowicz L., *Wprowadzenie do prawa sakramentów św. według Kodeksu Prawa Kanonicznego i Kodeksu Kanonów Katolickich Kościołów Wschodnich*, Lublin 1999.
- Codex Iuris Canonici. Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 II (1983), pp. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski*, Poznań 1984.

- Codex Iuris Canonici. Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, AAS O9 II (1917), pp.1-521,
- F. Coccopalmerio, *Il concetto di parrocchia nel CIC 1983*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 7- 37.
- Gerosa L., *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 351.
- Góralski W., *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 2006, s. 276-277.
- Grabowski I., *Prawo kanoniczne według nowego kodeksu*, Lwów 1927.
- Graczyk K., *Prawno – społeczna funkcja proboszcza w świetle przepisów prawa Kościoła Katolickiego*, „*Studia Włocławskie*” 13(2011), s. 62-80.
- Krukowski J., *Kompetencje proboszcza w realizacji uświęcającego zadania Kościoła*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 197-216.
- Krukowski J., *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część II. Strój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 417–418.
- Krzywda J., *Kompetencje proboszcza w realizacji misji nauczycielskiej Kościoła*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i prawie polski*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublina 2013, s. 183-195.
- Paweł VI, *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, AAS 58(1966) 757-787, tekst polski za: *Posoborowe prawodawstwo kościelne. T.1. Zeszyt 1*,s.31-34, Warszawa 1969.
- Pawluk T., *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom 1. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985.
- Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Tom II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2002.
- Sobański R., *Nauki podstawowe prawa kanonicznego. Teologia prawa kościelnego*, Warszawa 2001.
- Sobór Watykański II, Dekret o Apostolstwie Świeckich *Apostolicam Auctositate*, AAS 58 (1966),pp. 837-864, *Dokumenty Soboru Watykańskiego II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 425-472.
- Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus*, AAS 58 (1966), pp. 673-702, *Dokumenty Soboru Watykańskiego II. Tekst polski*, Poznań 2002, s. 473-504
- Sztafrowski E., *Parafia w hierarchicznej strukturze Kościoła*, „*Prawo Kanoniczne*”, 3-4(1991), s. 51-74.
- W. Góralski, *Wikariusz parafialny*, [w:] *Parafia w prawie kanonicznym i w prawie polskim*, red. S. Głódź, J. Krukowski, M. Sitarz, Lublin 2013, s. 77-104.

Streszczenie

Posoborowa odnowa prawa kanonicznego zmierzała m.in. do uproszczenia wielu instytucji kanonicznych, zwłaszcza z zakresu ustroju hierarchicznego Kościoła. Stąd też znaczącą ewolucję w kodyfikacjach Kościoła łacińskiego przeszły urzędy proboszcza i wikariusza. Jej charakterystyczną cechą jest odejście od rozróżniania rodzajów tychże urzędów kościelnych. Obowiązkiem i prawem proboszcza jest spełnianie wszystkich czynności liturgicznych w parafii, zwłaszcza tych bardziej uroczystych i związanych ze sprawowaniem sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Głównym zadaniem wikariusza parafialnego jest wspieranie proboszcza we wszystkich zamierzeniach.

SŁOWA KLUCZOWE: proboszcz, wikariusz, Kodeks Prawa Kanonicznego

Summary

The post-conciliar renewal of canon law aimed, among others, to simplify many of the canonical institutions, especially in the field of hierarchical system of the Church. Hence, a significant evolution in the codifications of the Latin Church passed the offices of parish priest and vicar. Its characteristic feature is a departure from distinguishing between these types of ecclesiastical offices. It is the duty and the right of the pastor to meet all the liturgical celebrations in the parish, especially those more solemn and related to the exercise of the sacraments of Christian initiation. In all these activities support the parish priest vicar.

KEY WORDS: parish priest, vicar, code of canon law

Autor

Konrad Dydą - mgr prawa oraz mgr lic. prawa kanonicznego. Obecnie doktorant w Katedrze Prawa Wyznaniowego KUL. W pracy naukowej zajmuje się koncepcją i ochroną wolności myśli, sumienia i religii oraz prawem wyznaniowym Polski Ludowej – zwłaszcza w zakresie budownictwa sakralnego, a także prawem Państwa Watykańskiego.